

3. Рудик Р.І. Експортно-імпорتنі операції на ринку хмелепродукції / Р.І. Рудик // Економіка АПК. – 2012. – № 2. – С. 103–109.

4. Савченко Ю.І. Тенденції розвитку ринку хмелю / Ю.І. Савченко, Т.Ю. Приймачук, Т.Ю. Сітнікова // Вісн. аграр. науки. – 2012. – № 2. – С. 67–71.

5. Світличин І.І. Ефект функціонування підприємства: сутність і види / І. І. Світличин // Управління проектами та розвиток виробництва: зб. наук. пр. – Луганськ: вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2014. – №1(49). – С. 74–87.

6. Anon A. Hopfen – Rundschau / A. Anon // Wolncach. – 1991. – Т. 42. – № 3. – Р. 28–31.

7. Sugier D. // Evaluation of the macro – element nutritional state of hops on the basis of the chemical analyses of leaves and soil / D. Sugier, C. Szewczuk // Lublin, 2002. – University of Agrikulture. – Р. 87–96.

8. Kettner, L. Hallertauer Hopfenbau / L. Kettner. –Mainburbug, 1976. – Р. 67.

9. Kohlmann, H. Der Hopfen / H. Kohlmann, A. Kastner // Wolnzach. 1975. – Р. 14.

Стаття надійшла до редакції 28.02.2017 р.

Фахове рецензування: 14.03.2017 р.

*

УДК 332.22

С.В. ЛОЙКО, аспірант*

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Світовий досвід ринкового обігу земель

Постановка проблеми. Аграрний сектор є важливою складовою економіки будь-якої країни, оскільки забезпечує її продовольчу і частково енергетичну безпеку та рівень зайнятості сільського населення. В Україні земельні перетворення беруть початок з 90-х років минулого століття, в результаті чого сформувалися передумови для запровадження ринкового обігу земель. На даний час триває завершальний етап земельної реформи, важливими складовими якого є втілення у практику господарювання принципів екологічнобезпечного землекористування й запровадження повноцінного ринкового обігу земель. Враховуючи, що більшість країн Східної Європи пройшли шлях аграрних перетворень, надзвичайно важливо проаналізувати їхній досвід, а також інших країн світу, щоб уникнути ймовірних прорахунків та упередити можливі ризики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу дослідженням розвитку земельних відносин у світовій практиці присвятили у свої працях такі дослідники, як Л. П. Альошкіна [2], П. Т. Гега [6], В. Є. Дан-

кевич [8], Т. О. Коваленко [10], І. В. Кошкалда [11], І. М. Куліш [12], О. В. Проніна [14], В. А. Пустовіт [6], О. В. Ходаківська [16], Г. І. Шарий [17]. Ними обґрунтовано теоретичні засади регулювання ринкового обігу земель, надано змістовні пропозиції щодо імплементації зарубіжного досвіду у вітчизняну практику регулювання, аргументовано принципи й методи управління земельними ресурсами, що відповідатимуть сучасним реаліям. Однак враховуючи актуалізацію питань стосовно запровадження ринку земель, виникає об'єктивна необхідність вивчення досвіду зарубіжних країн щодо особливостей обігу земельних ділянок і прав на них, а також механізмів їх регулювання.

Мета статті – дослідження світового досвіду ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення з можливістю імплементації окремих його складових у вітчизняну практику регулювання земельних відносин.

Виклад основних результатів дослідження. Кожна країна світу пройшла тривалий шлях розвитку земельних відносин, який має свої особливості та характерні ознаки. При переході до ринкових відносин більшість постсоціалістичних країн здійснили роздержавлення і приватизацію земель,

* Науковий керівник – О.В. Ходаківська, доктор економічних наук.

© С.В. Лойко, 2017

створили нові економічно спроможні господарські агроформування ринкового типу.

Спільними заходами всіх країн, що реформували аграрний сектор і земельні відносини, були: прийняття концептуальних законодавчих актів; роздержавлення земель та рівність форм власності на землю й засоби виробництва; визначення порядку приватизації земель і стимулювання приватного сектору; вільна конкуренція та ринок з елементами державної регуляторної політики; підтримка інтеграційних процесів в аграрній сфері; запровадження системи соціального захисту населення від негативних явищ, пов'язаних із реформуванням і реорганізацією земельних відносин та аграрного сектору економіки [17, с. 165].

Прикладом реформування земельно-правового укладу є східна Німеччина, де реформування здійснювалося шляхом приватизації за трьома напрямками:

1) передача державних земель, які підлягають приватизації в довгострокову оренду;

2) придбання цих земель орендарями у власність за пільговою ціною;

3) продаж сільськогосподарських угідь за ринковими цінами.

Ефективне використання сільськогосподарських земель потребує відповідного державного регулювання. Так, у Німеччині ведеться безперервний контроль за будь-якими змінами власності або оренди сільськогосподарських угідь. Передусім вони спрямовані на попередження небажаного розподілу земель (не схвалюється зміна цільового призначення земель сільськогосподарського призначення на несільськогосподарські категорії користування), фрагментації ділянок (жодна ділянка для ведення товарного сільськогосподарського виробництва не може бути меншою 1 га) або надмірної концентрації земель (максимальна площа 400-500 га залежно від федеральної землі). У цілому законодавство забороняє зміну цільового призначення сільськогосподарських земель на несільськогосподарські цілі, проте, закон про планування землекористування дає право органам виконавчої влади на відведення земель у певних межах для будівництва доріг, громадських споруд тощо [6, с. 98].

Нині у Німеччині 90% земель сільськогосподарського призначення знаходяться у приватній власності. Законодавство країни забороняє подрібнення селянських господарств і земельних ділянок при успадкуванні та зміні власника. Після встановлення факту смерті спадкодавця землі, вся нерухомість і сільськогосподарський інвентар передаються лише одному із спадкоємців, як правило, старшому в родині, або найбільшою мірою пов'язаного з веденням сільського господарства. Переважне право на придбання земель має спадкоємець, який бажає продовжувати фермерську діяльність, а також власники сусідніх ферм, з метою консолідації своїх земельпорядкувань. Середня вартість земельної ділянки становить 19578 €/га [23].

У Німеччині іпотечні банки надають позики під заставу земельних ділянок та випускають боргові зобов'язання. Згідно з чинним законодавством іпотечна позика не може перевищувати 3/5 вартості земельної ділянки, яка заставляється. Кредити надаються на 6, 10, 15, 20 років під 8-9 % річних. Відповідно до Закону «Про іпотечні банки» їх основними функціями є: кредитування під заставу нерухомості, яка розташована на території Німеччини, в розмірі 60 % від її вартості [7].

Земельна реформа в Угорщині розпочалася з 1991 року з прийняттям закону про компенсації, відповідно до якого громадяни, майно яких було експропрійоване після 1949 року, набули право на компенсацію. Компенсація здійснювалася виплатою колишнім власникам земельних ділянок компенсаційних цінних паперів (талони, ваучери), що використовувалися для купівлі нових земельних ділянок, іншої сільськогосподарської нерухомості, муніципальних квартир тощо [10].

В Угорщині для управління земельними відносинами функціонують державні установи, які сприяють розвитку сільського господарства. Національний земельний фонд здійснює управління державними земельними ділянками, дбає про екологічне ведення сільськогосподарського виробництва, підтримує розвиток сімейних фермерських господарств і сприяє консолідації земельних ділянок. Фонд має право продавати чи здавати в оренду придбані ним землі особам, які вести-

муть ефективно товарне сільськогосподарське виробництво, а також викупує земельні ділянки у громадян, які не мають бажання займатися сільським господарством. Створений для кредитування сільськогосподарських підприємств Сільський кредитний гарантійний фонд забезпечує гарантіями переважно малі й середні підприємства для одержання середньо- і довгострокових кредитів тільки через відповідні фінансові інститути [13; 15, с. 23].

Право на придбання земельної ділянки в Угорщині мають особи, які пов'язані із сільськогосподарською діяльністю, мають відповідну освіту та здатні забезпечити збереження й підвищення родючості ґрунтів, охорону земель і проведення необхідних меліорацій. Нині середня вартість земельної ділянки становить 2,5-3,0 тис. €/га.

У країнах Балтії (Литві, Латвії й Естонії) аграрна реформа була проведена на початку 1990-х років шляхом реституції – повернення прав власності. У Литві 1991 року було прийнято Закон про земельну реформу, який передбачав два способи придбання земель: відновлення історичного права власності (реституція); купівля земельних ділянок. Відповідно була прийнята низка законів «Про землю», «Про реєстр нерухомого майна» та ін. Згідно з цими законами фізичні та юридичні особи можуть вільно продавати й купувати земельні ділянки. Першочергове право мають молоді фермери й особи з аграрною освітою [15, с.18].

У Польщі для проведення земельної реформи було створено Агентство сільськогосподарського майна, якому передано 4,5 млн га земель, у т.ч. 3,8 млн га сільськогосподарських угідь. Подальший розподіл акумульованих земель Агентство здійснювало передачею їх місцевим громадам у довічне користування, наданням в оренду та продажем фізичним особам – фермерам. Після вступу Польщі до ЄС було створено Агенцію сільськогосподарської нерухомості, яка регулює ринковий обіг земель (розробка механізмів купівлі-продажу, моніторинг земельного ринку тощо) [3, с.245-246].

Польща займає шосте місце в ЄС за виробництвом сільськогосподарської продукції. На сільське господарство припадає близько

4,5 % ВВП країни, що досягає 55 млрд євро. Частка зайнятих в аграрному секторі становить 17,4 % від активного населення країни. Агентством сільськогосподарської нерухомості застосовуються такі форми управління майновими правами як лізинг і оренда, продаж, обмін нерухомості, передача в управління. У 2015 році середня ціна земель державної власності, що реалізуються Агентством сільськогосподарської нерухомості, становила 7,3 тис. дол./га [18; 20; 21].

У Болгарії земельна реформа проведена у 1990-х роках. Основними її складовими стала передача земель колективної власності особам, які мали право власності на неї до усупільнення земель. У результаті реформування близько 98% сільськогосподарських угідь перейшло у власність громадян [10].

В Албанії членам колишніх сільськогосподарських кооперативів земля була передана у приватну власність безкоштовно. Однак на початковому етапі її не можна було продавати, а лише здавати в оренду. Нині продаж земель, переданих селянам у приватну власність, – дозволено. Та частина земель, що залишилася в державній власності, подальшому розподілу й приватизації не підлягає, але вона може бути орендована на строк до 99 років [11, с. 46; 5, с. 277-278].

Франція є країною, в якій офіційно зареєстровано понад 3 млн власників земель, більша частина з яких це індивідуальні або сімейні господарства. Юридичних осіб, які володіють землями, дуже мало. У країні існує складна система контролю за ринковим обігом земель. Закон вимагає одержання спеціального дозволу при укладенні будь-яких угод щодо купівлі-продажу земель або передачі їх в оренду [6, с.99-100].

У Франції в 1960 році було засноване Агентство з управління землями та розвитку сільських територій (SAFER), яке здійснює регулювання земельних відносин, а його діяльність контролюється державою. Основними завданнями SAFER є: заохочування молодих фермерів; захист навколишнього природного середовища, ландшафтів і природних ресурсів; сприяння розвитку сільської економіки [22].

У країні існує складний механізм купівлі-продажу земель сільськогосподарського

призначення. Продаючи земельну ділянку, власник зобов'язаний повідомити про це агентство SAFER, якому надається право першочергового її викупу. Однак SAFER не обов'язково купує цю земельну ділянку, оскільки й власник не зобов'язаний продавати її виключно йому. У такому разі Агентство може встановити ціну та інші умови продажу. Якщо продавець не згоден із встановленою ціною, він може подати позов до суду. Агентство веде перемовини з покупцем і продавцем для досягнення взаємної згоди. У разі якщо спільної згоди не досягнуто, продавцю можуть запропонувати іншого покупця чи змінити ціну земельної ділянки. SAFER має право викупити ділянку й здавати її в оренду або законсервувати, але протягом п'яти років воно зобов'язане її продати. Агентство SAFER купує сільськогосподарські землі для того, щоб зберегти сімейний тип господарювання, забезпечити цілісність земельної ділянки та будівель, що на них розміщені, в окремих випадках для консолідації земельних ділянок, проведення їх меліорації тощо [19; 1].

Цивільний кодекс Франції передбачає можливість вилучення земельних ділянок (із виплатою середньої ринкової ціни) у власників, якщо вони їх не обробляють або допустили зниження родючості земель чи використовують всупереч громадським інтересам [11, с. 50].

Прикладом країни з найбільш регульованим земельним законодавством є Данія. Перед тим як одержати дозвіл на придбання сільськогосподарських земель у власність, покупець має представити документи, що підтверджують його фінансову, технічну й професійну спроможність вести фермерське господарство, обробляти землю, зберігати родючість ґрунту та господарювати на ній не менше восьми років. Особи, які ведуть сільське господарство як на орендованих, так і на власних землях, зобов'язані проживати постійно на даній фермі. Аграрна політика Данії спрямована на перешкоджання зосередженню в одних руках занадто великих масивів земель. Закон також встановлює вимоги до розташування земельних ділянок і відстані між ними з метою формування єдиних масивів. Законом дозволяється купу-

вати чи одержувати в оренду до трьох ділянок землі за умови, що відстань між ними не перевищує 10 км, та за згоди сусідів на придбання таких земель. Юридичні особи не мають права на купівлю сільськогосподарських угідь, так само як вони не мають права й на оренду. Це право надається тільки фізичним особам, які вже вели сільськогосподарське виробництво, мають відповідну кваліфікацію та беруть на себе зобов'язання безпосередньо займатися сільським господарством протягом тривалого часу. Датським законодавством передбачено, що фермер повинен «належним чином вести сільськогосподарське виробництво», в іншому випадку він буде позбавлений права на земельну ділянку [16, с. 32; 6, с. 97-98].

У зарубіжних країнах встановлені обмеження на розмір земельної ділянки для однієї особи. Наприклад, в Угорщині максимальна площа земельної ділянки становить 300 га для однієї особи; у Литві максимальна площа угідь для фізичних осіб – 300 га, юридичних – 2000 га; у Румунії – 200 га, в Японії – 3 га. У Данії Закон встановлює верхню межу землекористування в 150 га сільськогосподарських угідь. Винятки можливі лише в тому випадку, якщо фермер зможе довести, що специфіка його виробництва потребує більших земельних площ і ніхто з оточуваних селян не заперечуватиме проти цього. У Швейцарії при визначенні раціональних розмірів господарств розроблені нормативи, відповідно до яких мінімальний розмір ферми повинен забезпечити зайнятість однієї людини не менше як на 75 %, або 2100 годин на рік. Максимальним вважається розмір ділянки, яка забезпечує науково обґрунтований рівень доходів від 2,5 до 3 працівників. На рівнинних місцевостях мінімальний розмір ділянки встановлено 5–7,5 га [6, с. 98-99].

В деяких країнах існують обмеження й щодо площі сільськогосподарських земель, які можуть бути в оренді однієї особи. Так, в Угорщині максимальна площа земель, що може орендувати одна особа, становить 2500 га, у Данії – 150 га. У Франції максимальна площа орендованих угідь має становити не більше 200 га. Для збільшення площі земельної ділянки за рахунок сусідніх

земель орендар повинен подати заяву в префектуру (місцеву адміністрацію) про свої наміри, яка в свою чергу робить відповідне оголошення. Якщо знайдеться орендар, який має меншу площу земель, то ділянка надається останньому [14;4]. У Швейцарії мінімальний розмір ділянки повинен забезпечувати зайнятість 1,5 працівника.

Особливостями оренди зарубіжних країн є те, що в Німеччині угоди щодо продовження терміну дії договору оренди пролонгуються автоматично, але лише на один рік. Однак якщо землевласник економічно доведе, що скорочення терміну дії договору оренди завдасть йому матеріальної шкоди, цей договір є чинним після закінчення терміну і надалі [9]. В Угорщині передача в оренду земельної ділянки здійснюється через аукціон. Розмір орендної плати становить 160-200 €.

У Франції, якщо фермер орендує земельну ділянку й хоче її викупити, то він має перевагу перед родичами власника такої ділянки. Фермер має право передати право оренди своїм дітям. Для власників, які надають землю в оренду на тривалий час, діють податкові пільги. Землевласник може одержати свій наділ після закінчення терміну договору оренди лише у разі декларування ним намірів самостійно займатиметься фермерством. Інакше договір між землевласником та орендарем продовжується автоматично на період усього часу, протягом якого орендар вестиме на цій землі сільськогосподарське виробництво. Термін оренди становить від 12 до 25 років або ж вимірюється працездатним віком орендаря [9].

Важливою складовою регулювання обігу земель є система оподаткування. Так, для визначення розміру земельного податку в Чехії всі земельні угіддя залежно від ґрунтово-кліматичних умов класифікували на 44 податкові групи за принципом: чим вища група, тим більший податок. При цьому землекористувачі найбільше зацікавлені в господарюванні саме на землях кращої якості. У Литві з 2013 року набув чинності Закон про податок на землі сільськогосподарського призначення, який нараховують залежно від рівня родючості земель, прибутку й обсягів виробництва [2, с.8;15, с.18].

Висновки. Дослідивши земельні відносини різних країн світу можна зробити висновок, що вони досягають добрих результатів у сільському господарстві, коли держава здійснює контроль за використанням та обігом сільськогосподарських земель, встановлює обмеження щодо їх продажу й оренди. Слід зазначити, що найпоширенішими інструментами, які містить законодавство розвинутих країн світу щодо обігу земель, є:

1. Надання переважного права власникові чи користувачеві сусідньої земельної ділянки набувати її у власність чи в оренду з метою консолідації земель.

2. Утворення спеціалізованої установи, яка здійснює регулювання земельних відносин та має право на придбання земель і передачу їх в оренду; проводить вилучення/викуп земельних ділянок у осіб, які не мають наміру займатися сільським господарством, для подальшого їх перерозподілу до осіб, що мають таке бажання.

3. Право на земельну ділянку мають особи, пов'язані із сільським господарством, або мають відповідну освіту.

4. Особа, яка веде сільськогосподарське виробництво, повинна проживати на даній території.

5. Контроль за тим, щоб не виникала фрагментація чи надмірна концентрація ділянок.

6. Заборона на використання небезпечних для здоров'я людини й тварини хімікатів та добрив, які завдають шкоди навколишньому природному середовищу.

7. Застосування штрафних санкцій до власників земельних ділянок, які їх не обробляють, не належним чином використовують або допустили зниження родючості земель.

Вважаємо за доцільне запровадити подібні інструменти у вітчизняну практику регулювання земельних відносин, що сприятиме формуванню сімейного фермерського господарства на селі та підвищенню рівня сільської зайнятості, а також зростанню доходів сільського населення, забезпеченню продовольчої безпеки та потреб населення у харчових продуктах за прийнятними цінами.

Список використаних джерел

1. Аграрний портал Совхоз Во Франції арендатора ценят выше, чем владельца [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sovhoz.com/vo-francii-arendatora-cenyat-vyshe-chem-vladelca/>
2. Альошкіна Л. П. Розвиток світового ринку земель та застосування передового досвіду в Україні / Л. П. Альошкіна // Агросвіт. – 2011. – №21. – С. 6-9.
3. Бойко Л.М. Регулювання земельних відносин у сільському господарстві : моногр. / Л.М. Бойко. – К.:ННЦ ІАЕ, 2011. – 316 с.
4. Вдович В.М. Адаптація зарубіжного досвіду до формування системи земельних відносин в Україні / В. М.Вдович, А. П.Слюсарчук // Наук. вісн. Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. – 2013. – Вип. 181(1). – С. 165-169 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnu_econ_2013_181\(1\)_31](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnu_econ_2013_181(1)_31).
5. Власов В. І. Право власності на землю та її використання в аграрному виробництві / В. І. Власов // Трансформація земельних відносин до ринкових умов : Зб. Матер. Одинадцятих зборів Всеукр. конгр. вчених економістів-аграрників, Київ, 26-27 лют. 2009 р. / [Редкол. : П.Т. Саблук та ін.]. – К. : ННЦ ІАЕ, 2009. – С. 275-280.
6. Гега П.Т. Використання зарубіжного досвіду реформування земельних відносин, як захід протидії корупції / П. Т. Гега, В. А. Пустовіт // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2012. – Вип. 1. – С. 93-100 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2012_1_12.
7. Данкевич В.С. Державні земельні банки – формування та функціонування в ринково розвинутих країнах / В. С. Данкевич, Ю. П. Макаренко // Наук. пр. Полтавської державної аграр. академії – 2014. – Вип. 1(8) – С. 93-98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/8.1/093.pdf>
8. Данкевич В.С. Тенденції розвитку земельних відносин в умовах глобалізації / В. С. Данкевич // Вісн. Сумського нац. аграр. ун-ту Серія «Економіка і менеджмент» – 2013. – Вип. 4 (55). – С.42-47.
9. Дудич Г. Застосування у сільському господарстві України зарубіжного досвіду удосконалення земельних відносин / Г. Дудич // Аграрна економіка – 2014. – Т.7. – № 1-2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///D:/Documents%20and%20Settings/User/D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/ae_2014_7_1-2_19.pdf.
10. Коваленко Т.О. Земельні реформи у зарубіжних країнах / Т. О. Коваленко, А. М. Мірошніченко // Агробізнес сьогодні. – 2015. – №11(306) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/u-pravovomu-poli/3442-zemelni-reformy-u-zarubizhnykh-kraiinakh.html>.
11. Кошкалда І.В. Земельні відносини в аграрному секторі економіки України: [моногр.] / І.В. Кошкалда / Харк. нац. аграр.ун-т ім. В. В. Докучаєва. – Х.: Гриф, 2012. – 352 с.
12. Куліш І.М. Напрями підвищення конкурентоспроможності сільських територій України в контексті використання досвіду Бразилії та Аргентини / І. М. Куліш // Регіональна економіка. – 2013. – № 3. – С. 169-177 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2013_3_19.
13. Олійник О. Державний земельний банк: мета створення та організація діяльності / О. Олійник // Агробізнес сьогодні. – 2012. – №22(245) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/ekspertna-dumka/1353-derzhavnyi-zemelnyi-bank-meta-stvorennia-ta-organizatsiia-dialnosti.html>.
14. Проніна О.В. Регулювання земельних відносин на прикладі зарубіжного досвіду / О. В. Проніна // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2014. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2014_1_20.
15. Романовська О. Міжнародний досвід земельної реформи: чому немає панацеї / О.Романовська // Проект «Популярна економіка: моніторинг реформ» (№11) 28. 05. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.case-ukraine.com.ua/zvit-mizhnarodnij-dosvid-zemelno%D1%97-reformi-chomu-nemaeye-panace%D1%97/>.
16. Ходаківська О. В. Ринок земель сільськогосподарського призначення в країнах ЄС : можливості використання досвіду в Україні / О. В. Ходаківська // Економіка АПК. – 2012. – №5. – С. 30-36.
17. Шарий Г.І. Закордонний досвід управління та реформування земельних відносин / Г. І. Шарий // Інноваційна економіка. – 2013. – №6 (44). – С. 165-166.
18. Changes legislation regarding purchase of agricultural land in Poland – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agroberichtenbuitenland.nl/polen/changes-legislation-regarding-purchase-agricultural-land-poland/#>.
19. French Farm Sales and the Role of SAFER – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.french-property.com/news/french_property/safer_land_farm_sales_france/.
20. Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej (IERiGŻ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ierigz.waw.pl>.
21. Popek S. Food and Agricultural Industry in Poland after European Union Accession / S. Popek, T. Sikora // The food industry in Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ip.aua.gr/studies.asp>.
22. Pourquoi les Safer ont-elles été créées ? – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.safer.fr/protection-terres-agricoles.asp>
23. Structural changes in Germany as a result of climbing agricultural land price [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.euractiv.com/section/agriculture-food/infographic/structural-changes-in-germany-as-a-result-of-climbing-agricultural-land-price/>.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2017 р.

Фахове рецензування: 12.04.2017 р.

* * *